

KİTABIYAT

Dr. Abdülkadir Karahan, *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis. Toplama, tercüme ve şerhleri* (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınlarından No. 578) İstanbul, 1954, İbrahim Horoz basımevi, s. XXVII + 364 + 22; ayrıca 45 sahifelik fotokopi.

İslâm dünyasında daha çok kırk adedine atfedilen sıhrî değere istinaden Peygambere isnad edilen «Ümmetim için din işlerine dair kırk hadis hıfzedeni, Tanrı, fakihler ve âlimler zümresi arasında ba'seder» hadisi üzerine muhtelif nokta-i nazarlara göre arapça, türkçe ve farsça yüzlerce risale yazılmıştır. Muhtelif görüşlere dayanan bu risâleler, aynı zamanda yazıldıkları devirlerin dinî, ahlakî ve felsefî nokta-i nazarlarını görmeleri bakımından da büyük bir değer taşır. Buna bu sahada, bilhassa iranlı ve türk san'atkârlar tarafından kaleme alınan risalelerin taşıdığı san'at değerini de ilâve etmek lâzımdır. Bütün bunlara rağmen, birkaç müstesna, sayıları yüzleri aşan bu risalelerden derli toplu bir şekilde bahseden bir eser yoktu. Bu risalelerin bir kısmı, diğer birçok eski islâm eserleri gibi ya kütüphane raflarında boş yere kendilerini tedkik edecek bir âlimi beklemiş, veya bu kâdarcık talihe bile sahip olmayan birçokları da muhtelif ellerde veya yerlerde yok olup

gitmişlerdir. İşte Dr. Karahan'ın nefis bir cild içinde güzel bir kâğıda basılan yukarıdaki eseri, sâdece kütüphaneye raflarında bekleyenlerin değil, aynı zamanda kaybolup gidenlerin de muhtelif kaynaklara müracaat etmek suretiyle isimlerini tesbit etmiş ve bu sâyede bu eserleri tamamiyle unutulmaktan kurtarmıştır. Müellif, Fransızca tercümesi ile birlikte altı sahife tutan önsözünde, ele aldığı mevzu'un işleniş ve onunla ilgili mes'eleleri vaz' ettikten sonra, eserinde bunlardan hangisinin yapıldığını veya halledildiğini, hangilerinin ilerdeki çalışmalarına bırakıldığını anlatarak asıl mevzu'una girmektedir. Fakat burada da Kırk hadis nev'inin menşe' ve mahiyetinden ve daha sonra arap, fars ve türk edebiyatlarında yazılmış, derlenmiş veya tercüme edilmiş eserlerden bahsedilmeden önce umumiyetle hadis ilmine dâir iki sahifelik derli toplu bir bilgi verilmiştir. Kırk hadislerin doğuşu ve gelişmesi üzerindeki âmiller arasında, bizzat kırk adedine atfedilen değer belirtilmiştir (s. 8-17). Muhtelif şark ve garp kaynaklarından faydalanılarak kaleme alınan bu kısım, memleketimizde bu mevzu'a dair ilk def'a yapılan derli toplu orijinal bir tedkik sayılmağa değer. Bundan sonra Kırk hadis toplama ve tasniflerinin ruhî ve ruhanî âmilleri sayılmaktadır (s. 18-25). Müellifin hemen

hemen elinde mevcut malzemeye istinaden hiç birini ihmal etmemeğe çalıştığı bu âmillere, bir de, Allah'ın Kur'an'da zikredilen sıfatlarının (el, ayak, v.s.) olduğu gibi kabul edilmesi yâ'ni cisim halinde tasavvur edilmesi lâzım geldiğini isbat gibi bir âminin de bulunduğunu ilâve etmek yerinde olur. Nitekim, müellifin yazıldığından haberdar olduğu ve fakat göremediği, meşhur İran mütasavvıflarından Abdullâh-i Ensâri (396—481 h.)'nin, *K. al-arba'in fi's-sifât* adlı eseri bu âmille kaleme almıştır. Müellif bundan sonra, bu âmiller neticesinde vücuda gelen kırk hadis kitaplarını şekil (mensur-manzum ve her ikisi karışık) ve seçim prensipleri ve muhtevâ bakımlarından bir tasnife tâbi tutmaktadır (s. 30). Sonra eser üç büyük bölüme ayrılmaktadır: I. Arap dilinde Kırk hadis (s. 47-87), II. İran dilinde (s. 91-130) ve III. Türk edebiyatında (s. 133-331) kırk hadis tercümeleri. Bu üç bölümde her üç dilde yazılmış veya tercüme edilmiş kırk hadis risale veya kitapları hakkında imkân nisbetinde bilgi verilmeye çalışılmıştır. Ancak müellifin de haklı olarak işaret ettiği gibi, bu bölümlerde tesbit ve tahlile çalışılan eserlerin, bilhassa İstanbul kütüphanelerinin ilmi kataloglarının yapılması neticesinde daha da artması mümkündür. Bununla beraber Dr. Karahan'ın, bu hususta yapılması gereken işin büyük bir kısmını başardığı söylenebilir. Filhakika bundan sonraki çalışmalar, ancak bu eserin, eksiklerini tamamlama mahiyetinde olacaktır. Nitekim bu şekildeki ilâvelere daha eser basılırken bile ihtiyaç

duyulmuş ve bunun için eserin asıl metnine on üç sahifelik bir ilâve yapılmıştır. (s. 315-328). Bu eser ayrıca geniş bir bibliyografyayı (s. 331-350), şahıs adları endeksini (351-364), muhtelif kırk hadis kitaplarından fotokopileri, eserin muhtevâsını gösteren arapça bir endeksle, eserin kısa hülâsası mahiyetinde olan arapça bir kısmı ve metinde zikredilen hadislerin alfabetik bir fihristini ihtiva etmektedir (s. 5-22).

Eserde, bir çok yerlerde verilen ma'lûmatın alındığı yerler titizlikle işaret edildiği hâlde, eser sahiplerinin doğum ve ölüm tarihlerine dâir rakamların nerelerden alındıklarına işaret edilmek ihtiyacı duyulmamıştır. Müellifin, bilhassa arap derleyici, muharrir ve musannifleri için, elde Brockelmann'm meşhur eseri bulunduğunu düşünerek, böyle bir ihtiyaç duymamış olsa bile, haklarında henüz derli toplu bir bilgi bulunmayan İranlı ve Türk mütercimlerin birkaç cümle ile tercüme-i hâllerini ve ma'lûmatın alındığı yerleri göstermesi yerinde olurdu. Bununla beraber bir temenniden ibâret olan bu arzünün, müellif tarafından bilhassa çizdiği plânın dışına çıkmamak endişesiyle yerine getirilmediği ve düşünülebilir.

Bu sâhada ilk def'a kaleme alınmış olmakla beraber, bu eser, Dr. Karahan'ın ilmi çalışmalarının güzel bir örneğini teşkil etmektedir. Bu vesile ile müellifini tebrik ederken, eserin, bundan böyle ilim âlemince sık sık baş vurulacak değerli kaynaklar arasına gireceğinden eminiz.

Tahsin Yazıcı